

تاریخچه اینفوگرافیک و نیوزگرافیک در ایران (قسمت اول)

دکتر مریم سلیمی^۱

تصویر شماره ۱، سنگ نگاره های تیمره

تصویر شماره ۲، نقش برجسته های سنگی هدیه آوران در تخت جمشید

اینفوگرافیک، از پیوند دو حوزه گرافیک و اطلاعات حاصل می شود که برای تولید آن نیاز به دانش بصری سازی اطلاعات و نیز مهارت طراحی اطلاعات (سامان دادن و دسته بندی محتوا) است. اینفوگرافیک، نوعی نمایشگر بصری اطلاعات است که اطلاعات را به زبانی ساده و فهم پذیر به کمک ابزارهایی مانند علائم، نمودار، جدول، تصویرسازی، عکس، آیکون، پیکتوگرام، نقشه و... در قالب های نمایشی مختلفی همچون ایستا (ثابت)، برهم کنشی (تعاملی)، متحرک، آنلاین، چندرسانه ای و... ارائه می کند. اینفوگرافیک را در ایران با نامهایی همچون اینفوگرافی، گرافیک اطلاع رسانی، اطلاع نگاشت، نگاره اطلاع رسانی، داده نما و... می شناسند.

اینفوگرافیک دارای قدمتی طولانی در ایران است که تاریخچه نوع مطبوعاتی آن در قالب مدرن از سال ۱۳۸۳ به این سو، شکل گرفته است. این مقاله در دو قسمت یعنی قسمت اول؛ تاریخچه اینفوگرافیک در ایران پیش از سال ۱۳۸۳ و قسمت دوم؛ پس از سال مذکور ارائه می شود که تمرکز بحث حاضر بر قسمت اول است.

تاریخچه اینفوگرافیک در ایران پیش از سال ۱۳۸۳

اینفوگرافیک که که اولین نمونه های آن در ایران به سنگ نگاره های تیمره در نزدیکی شهر خمین نسبت داده شده، اولین تلاش ایرانیان برای به

تصویر کشیدن افکارشان را نشان می دهد. تعداد سنگ نگاره ها در تیمره بیش از ۲۱ هزار مورد است که به گفته پرفسور مارسل اُت (Marcel Ott) عمر بعضی از آنها چهل هزار سال است. (تصویر شماره ۱)

از دیگر نمونه ها، می توان به نقش برجسته های سنگی تخت جمشید و طاق بستان اشاره کرد. هخامنشیان در تخت جمشید و نگاره های سنگی هدیه آوران، نمایندگان ملل مختلف را در حال حمل هدایایی از سرزمین خود برای تقدیم به شاه نشان داده اند (تصویر شماره ۲). این ۲۳ قوم مختلف که تحت فرمانروایی ایران بودند در چهره ها شبیه یکدیگر و هرکدام پوشش مخصوص به سرزمین خود را به تن دارند. داشتن عصا نشان از مقام و درجه عالی است. کلاه شیار دار بلند نشانه مقام ارتشی و کلاه بلند ساده نشانه از بزرگی و کلاه استوانه کوتاه نشانه از کارمند درباری و گارد سلطنتی و خدمتگزاران است. (میرزاخان، ۱۳۹۴، ۳۲-۳۴)

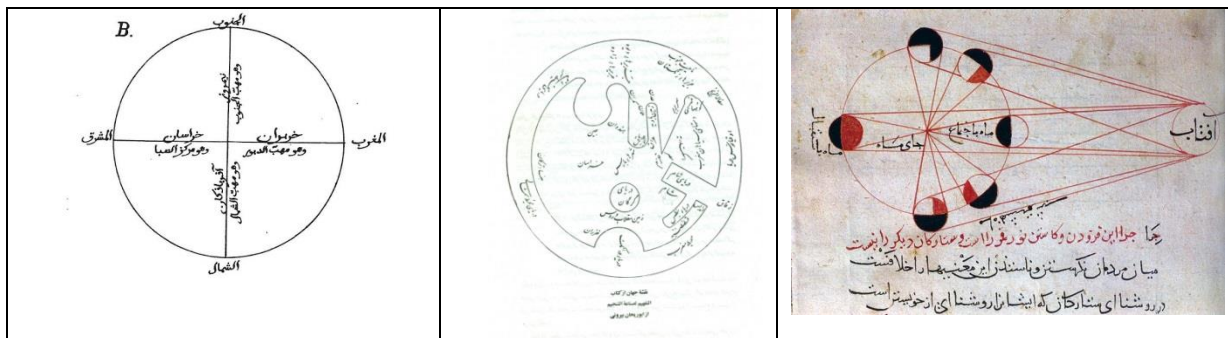
نقشه

نقشه ها از دیگر نمونه های نخستین اینفوگرافیک در ایران هستند. جنگها و لشکرکشی های مختلف در طول قرنها از طرف حکام و سلاطین ایران به منظور کشورگشایی و یا مقابله با هجوم بیگانگان وجود داشته است. از این نقشه ها برای تعیین مسیرها، حفظ حدود مرزها، شناسایی مناطق حمله و اردوگاهها و... استفاده می شده که نمونه های آن در کتب تاریخ نظامی ایران قابل مشاهده است. (شکرخواه و سلیمی، ۱۳۹۳، ۸۱-۸۰)

برخی از آثار ابوریحان بیرونی (دانشمند و ریاضی دان ایرانی بین سالهای ۳۵۲ تا ۴۲۷ خورشیدی) از جمله نقشه های او (تصاویر شماره ۳، نقشه های محمد بن موسی خوارزمی (زاده حدود سال ۷۸۰ میلادی و درگذشته ۸۵۰ میلادی) ریاضیدان و مورخ شهیر

^۱ مولف و مدرس اینفوگرافیک و نیوزگرافیک و پژوهشگر ارتباطات تصویری، Salimi1356@yahoo.com

ایرانی، نقشه‌های ابواسحاق ابراهیم بن محمد فارسی اصطخری مشهور به کرخی، جغرافی دان و نقشه‌نگار ایرانی (قرن ۱۰ میلادی) (تصاویر شماره ۴) در زمره آثار اینفوگرافیک می‌توان دسته بندی کرد.

تصاویر شماره ۳، برخی آثار ابوریحان بیرونی از جمله نقشه‌های وی

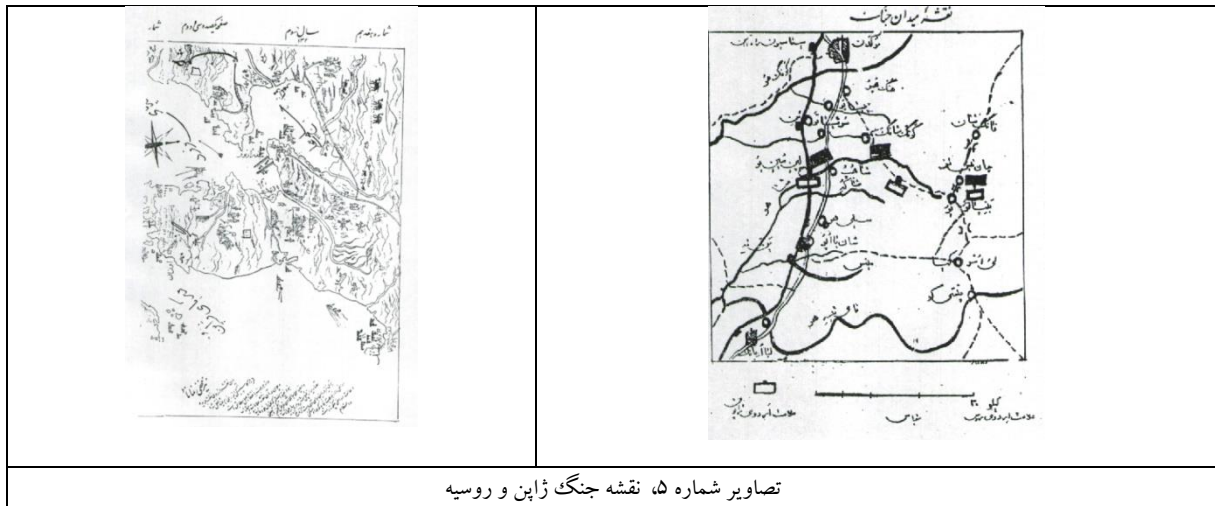
تصاویر شماره ۴، نمونه نقشه‌های محمد اصطخری در کتاب مسالک الممالک

در شکل‌گیری و توسعه نقشه‌برداری معاصر ایران، مدرسه دارالفنون از سال ۱۳۲۹ شمسی و سپس فعالیت سازمان نقشه‌برداری و در کنار آن، موسسات کارتوگرافی خصوصی موثر بوده‌اند.

از ۱۱ اردیبهشت ۱۲۱۶ خورشیدی که «کاغذ اخبار» به انتشار رسید به تدریج جدول و نقشه نیز وارد مطبوعات شدند. بررسی شماره‌های موجود از ۱۲۱ نشریه دوره قاجار (لوح فشرده منتشر شده توسط کتابخانه مجلس شورای اسلامی) اعم از:

۱. ادب ۲. آذربایجان ۳. آزاد ۴. ابلاغ ۵. احتیاج ۶. حسن اخبار ۷. اختر ۸. اخوت ۹. اردوی همایونی ۱۰. اطلاع ۱۱. اقبال ۱۲. الجناب
۱۳. المطلبه فی الفارس ۱۴. امید ۱۵. انجمن ۱۶. انجمن تبریز ۱۷. ایران ۱۸. ایران سلطانی ۱۹. بشارت ۲۰. پرورش ۲۱. تربیت
۲۲. تمدن ۲۳. ثریا ۲۴. جریده ادب ۲۵. جریده ملی ۲۶. چهره نما ۲۷. جبل‌المتین ۲۸. حدید ۲۹. حفظ الصحه ۳۰. حکمت
۳۱. خلاصه الحوادث ۳۲. خلافت ۳۳. دانش ۳۴. روزنامه دولت علیه ۳۵. روزنامه ملی تبریز ۳۶. شاهنشاهی ۳۷. شرف ۳۸. شکر
۳۹. عدالت ۴۰. علمی ۴۱. غرش ۴۲. فلاح مظفری ۴۳. قانون ۴۴. کاغذ اخبار ۴۵. کمال ۴۶. مجلس ۴۷. مجموعه اخلاق ۴۸. مرآت
- ال سفر ۴۹. مریخ ۵۰. معارف ۵۱. ملت سنیه ایران ۵۲. ناصر ۵۳. ندای وطن ۵۴. نظامی دولتی ۵۵. نوروز ۵۶. وطن ۵۷. وقایع اتفاقیه
۵۸. وقایع عدلیه ۵۹. آئینه غیب نما ۶۰. انجمن ملی ولایتی گیلان ۶۱. جبل‌المتین رشت ۶۲. راه نجات ۶۳. سروش ۶۴. طوطی
۶۵. کشکول تهران ۶۶. ناله ملت ۶۷. آزاد ۶۸. پروانه ۶۹. خراسان ۷۰. روح القدس ۷۱. صبح صادق ۷۲. عصر جدید ۷۳. گل زرد
۷۴. ندای اسلام ۷۵. آشفته ۷۶. تجدد ۷۷. خورشید ۷۸. زمان وصال ۷۹. صور اسرافیل ۸۰. فارس ۸۱. گلستان ۸۲. ندای جنوب ۸۳. اتحاد
- اسلام ۸۴. جنوب ۸۵. خیر الکلام ۸۶. ساحل نجات ۸۷. طوس ۸۸. کشکول اصفهان ۸۹. گیلان ۹۰. وقت ۹۱. اخوت تبریز ۹۲. انوشیروان
۹۳. تنبیه درخشان ۹۴. عروه الوثقی ۹۵. ناقور ۹۶. برجیس ۹۷. جهاد اکبر ۹۸. گنجینه فنون ۹۹. نجات تهران ۱۰۰. اصفهان ۱۰۱. برید

شمال ۱۰۲. حرف حق ۱۰۳. مجاهد ۱۰۴. آفتاب ۱۰۵. بشارت ۱۰۶. دهریه ۱۰۷. ندای ترقی ۱۰۸. اقیانوس ۱۰۹. بلدیہ ۱۱۰. رهنما ۱۱۱. محاکمات ۱۱۲. نسیم شمال ۱۱۳. انجمن اصفهان ۱۱۴. بهلول تهران ۱۱۵. زاینده رود ۱۱۶. مساوات ۱۱۷. بلدیہ اصفهان ۱۱۸. بهلول رشت ۱۱۹. طریقه الفلاح ۱۲۰. بی طرف ۱۲۱. مفتاح الظفر نتایجی را به دنبال داشته که در ادامه به برخی اشاره می شود. بررسی کاربرد نقشه در مطبوعات قاجار نشان می دهد که از نقشه برای نشان دادن موقعیت جغرافیایی کشورها، تشریح آخرین وضعیت نبردها و جنگها بر روی نقشه (حتی بعضاً به صورت شماتیک) استفاده می شد. به عنوان نمونه می توان به تصاویر شماره ۵ اشاره کرد که در صفر و شعبان ۱۳۲۲ هجری قمری در روزنامه ادب منتشر شده اند و در عمل نقشه هایی از جنگ ژاپن و روسیه با تأکید بر موقعیت جغرافیایی و نحوه استقرار و ورود نیروها و... هستند.

تصاویر شماره ۵، نقشه جنگ ژاپن و روسیه

یکی از نمونه روزنامه‌هایی که نقشه و دیگر نمونه‌های اینفوگرافیک در اشکال نسبتاً مدرن به زبان آلمانی در آن منتشر می شد (متأثر از تجربه اقامت مدیر این نشریه در آلمان)، روزنامه «ایران باستان» است. بررسی ۱۰۱ شماره آن از ۱۳۱۱ تا ۱۳۱۴ نشان می‌دهد که در این روزنامه، نقشه با اهداف مختلف استفاده می‌شده است: از موقعیت جغرافیایی شهرها، کشورها و... و حتی تعاملات و منازعات و جنگهای پیشینشان، ترسیم مسافتهای طی شده بر روی نقشه با اهداف مختلف، نقشه یا پلان برخی اماکن، نشان دادن پیشرفتهای و تحولات و یا وضعیت موجود، زمین لرزه ها و... (تصاویر شماره ۶ تا ۱۰)

تصویر شماره ۸، به مناسبت جنگ اسکاژراک، ایران باستان، ۲۶ خرداد ۱۳۱۳، شماره ۲۰، صفحه ۲

تصویر شماره ۷، نقشه خط سیر طیاره ها، ایران باستان، ۲۴ شهریور ۱۳۱۳، شماره ۳۱، صفحه ۱۵

تصویر شماره ۶، نقشه تالار رسمی کنکاشستان ایران هنگام گشایش دوره نهم، ۲۴ اسفند ۱۳۱۱، صفحه ۱۴، شماره ۷

 <p>تصویر شماره ۱۱، استفاده از نقشه با اهداف تبلیغی، تهران مصور، بهمن ۱۳۳۱</p>	 <p>تصویر شماره ۱۰، در شرق دور چه خبر است، ایران باستان، ۲۴ شهریور ۱۳۱۳، شماره ۳۱، صفحه ۱۶</p>	 <p>تصویر شماره ۹، ترقیات عظیم جاده سازی، ایران باستان، ۱۸ مرداد ۱۳۱۴، شماره ۹، صفحه ۴</p>
---	---	--

بررسی برخی مطبوعات در اوایل دوران پهلوی نشان می دهد که علاوه بر کاربردهای مذکور، از نقشه در حوزه تبلیغات (تصویر شماره ۱۱) و نیز بهره گیری از پلان برای روایت حوادث تاریخی استفاده می شده است. همچنین برخی نمونه ها که از آنها با عنوان نقشه یاد می شده، نشان می دهد که در گذشته از کلمه «نقشه» با معنایی متفاوت و برای نشان دادن طرح نیز استفاده می شده است.

جدول

بررسی بهره گیری از جدول در نشریات مورد بررسی در دوره قاجار نشان می دهد که عمدتاً از جدول در این حوزه ها استفاده می شده است: تصحیح (غلط های دیکته ای)، نتایج انتخابات، اسامی اعانه دهندگان، قیمت اجناس و لوازم معیشت، لیست کتابهای منتشر شده و قیمت آنها، اسامی و کلا (ی مطبوعات و...)، جمعیت و اطلاعات جغرافیایی، تعداد روزنامه های منتشر شده در ممالک خارجی، مقابله اسامی قطعات، انطباق درجات، اوقات شرعی، خلاصه اقدامات، تعرفه آگهی، اسامی دریافت کنندگان نشان و خلعت، دخل و خرج و تراز، اعلام نتایج، تلفات، تعداد اسرا، مواجب، عده متکلمین به لغات اروپا، آمار نظامی، دفعات حوادث، عایدات صندوق، انطباق درجات، مبادلات کشورهای مختلف، نمرات امتحانات درسی و عایدات از محل تعمیر بقعه. تصویر شماره ۱۲، نمونه ای تبلیغاتی در خصوص فروش کتابهای چاپی است.

بررسی استفاده جدول در مطبوعات اوایل دوران پهلوی حکایت از آن دارد که با اهداف مختلف اطلاع رسانی، تبلیغاتی، آموزشی و... از آنها بهره گرفته شده است. به عنوان مثال ارائه نرخها و قیمتها، بیلانهای تجاری و دخل و خرجها (تصویر شماره ۱۳)، اعلان حراجها (تصویر شماره ۱۴)، اعلان مناقصه و... همه به یاری این ابزار در مطبوعات ارائه شده اند.

اعلان حراج

در وقت طری و در واقع بست و چهار ششاد ارجیل ایللی و جویلی با

مکان	مقدار	قیمت	تاریخ	ملاحظات
۱ - ارجیل	۱۰۰	۱۰۰۰	۱۳۱۲	...
۲ - ارجیل	۱۰۰	۱۰۰۰	۱۳۱۲	...
۳ - ارجیل	۱۰۰	۱۰۰۰	۱۳۱۲	...
۴ - ارجیل	۱۰۰	۱۰۰۰	۱۳۱۲	...
۵ - ارجیل	۱۰۰	۱۰۰۰	۱۳۱۲	...
۶ - ارجیل	۱۰۰	۱۰۰۰	۱۳۱۲	...
۷ - ارجیل	۱۰۰	۱۰۰۰	۱۳۱۲	...
۸ - ارجیل	۱۰۰	۱۰۰۰	۱۳۱۲	...
۹ - ارجیل	۱۰۰	۱۰۰۰	۱۳۱۲	...
۱۰ - ارجیل	۱۰۰	۱۰۰۰	۱۳۱۲	...

تصویر شماره ۱۴، اعلان حراج، ایران باستان، ۲۳ مهر ۱۳۱۲، شماره ۳۵، صفحه ۱۰

بیان تجارت خارجی ایران

سال الفصادی ۱۳۱۰

مصادرات

کود	مقدار	قیمت	تاریخ	ملاحظات
۱ - کتان	۱۰۰	۱۰۰۰
۲ - کتان	۱۰۰	۱۰۰۰
۳ - کتان	۱۰۰	۱۰۰۰
۴ - کتان	۱۰۰	۱۰۰۰
۵ - کتان	۱۰۰	۱۰۰۰
۶ - کتان	۱۰۰	۱۰۰۰
۷ - کتان	۱۰۰	۱۰۰۰
۸ - کتان	۱۰۰	۱۰۰۰
۹ - کتان	۱۰۰	۱۰۰۰
۱۰ - کتان	۱۰۰	۱۰۰۰

تصویر شماره ۱۳، بیان تجارت خارجی ایران، ایران باستان، ۱۲ فروردین ۱۳۱۲، شماره ۹، صفحه ۱۰

اعلانات

کتابهای چاپی که در داخل و خارج ایران در کتابخانه ها چاپ شده است و در اختیار عموم مردم قرار گرفته است و در صورت لزوم در اختیار عموم مردم قرار میگیرد.

عنوان	تعداد	قیمت	تاریخ	ملاحظات
کتابهای چاپی	۱۰۰	۱۰۰۰
کتابهای چاپی	۱۰۰	۱۰۰۰
کتابهای چاپی	۱۰۰	۱۰۰۰
کتابهای چاپی	۱۰۰	۱۰۰۰
کتابهای چاپی	۱۰۰	۱۰۰۰
کتابهای چاپی	۱۰۰	۱۰۰۰
کتابهای چاپی	۱۰۰	۱۰۰۰
کتابهای چاپی	۱۰۰	۱۰۰۰
کتابهای چاپی	۱۰۰	۱۰۰۰
کتابهای چاپی	۱۰۰	۱۰۰۰

تصویر شماره ۱۲، تیر ۱۲، ۲ تیر ۱۳۳۱، وقایع التفاقیه، صفحه ۸

تصویر شماره ۱۴، اعلان حراج، ایران باستان، ۲۳ مهر ۱۳۱۲، شماره ۳۵، صفحه ۱۰

تصویر شماره ۱۳، بیان تجارت خارجی ایران، ایران باستان، ۱۲ فروردین ۱۳۱۲، شماره ۹، صفحه ۱۰

تصویر شماره ۱۲، تیر ۱۲، ۲ تیر ۱۳۳۱، وقایع التفاقیه، صفحه ۸

فرآیند مدار

یکی از قالبهایی که اینفوگرافیک تلاش می کند تا به تشریح فرآیندها، دستورالعملها، برنامه ها و در مجموع گامهای مختلف یک اقدام یا اقدامهای مختلف پردازد، نوع فرآیند مدار است.

از این گونه نمونه ها در برخی نشریات همچون «ندای اسلام»، «ایران»، «دانش» و به ویژه «معارف» قابل مشاهده است که با اهداف اطلاع رسانی، علمی - آموزشی و تبلیغاتی از آنها استفاده شده است.

یکی از نمونه های جالب قدیمی، اثری منتشر شده در روزنامه «ایران» در ۳۰ اردیبهشت ۱۲۵۰ است که در آن طریقه استعمال سوزنهای ترموالکتریک تشریح شده است. (تصویر شماره ۱۵). در تصاویر شماره ۱۶ و ۱۷، نمونه هایی در قالب تبلیغی مشهود است.

پودر جدید قاب آبی می کنید

قاب

این پودر را از هر جا بخری در دنیا تری شوی

پودر قاب آبی، پودر جدیدی است که در دنیا تری شوی. این پودر را از هر جا بخری در دنیا تری شوی. این پودر را از هر جا بخری در دنیا تری شوی.

تصویر شماره ۱۷، تبلیغ پودر قاب، روشنفکر، ۱۳۳۵، ۲۴

کافور

کافور پودری است که در دنیا تری شوی. این پودر را از هر جا بخری در دنیا تری شوی. این پودر را از هر جا بخری در دنیا تری شوی.

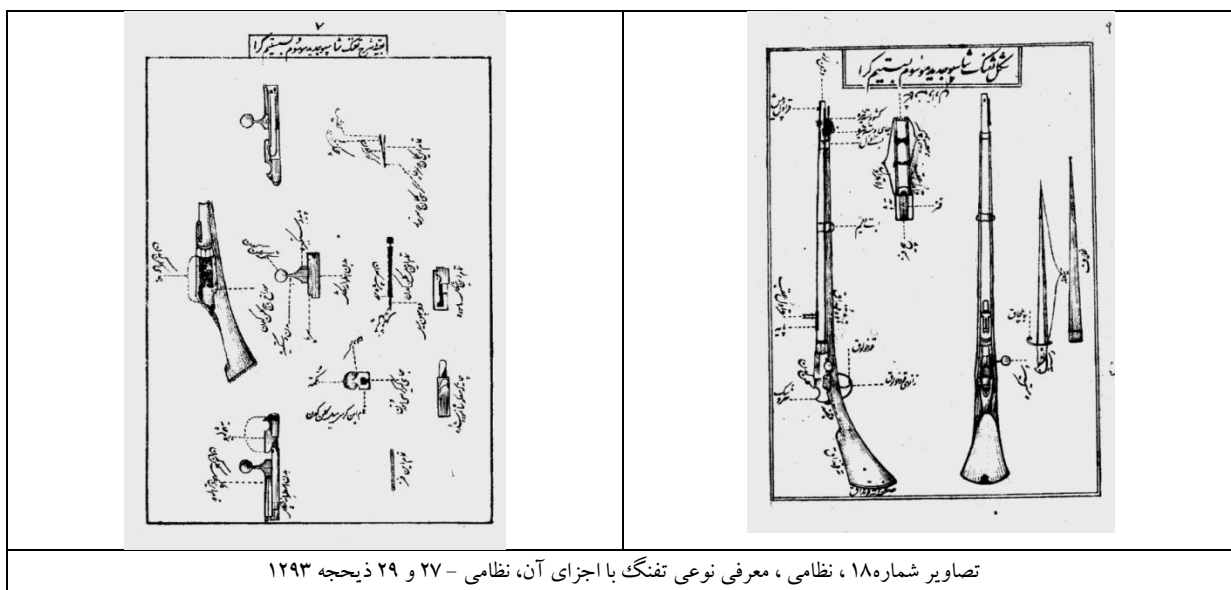
تصویر شماره ۱۶، تبلیغ کفش چرمی، باختر امروز، ۲۵ مرداد ۱۳۳۲، ۱۱۷۲، صفحه ۶

ترموالکتریک

تصویر شماره ۱۵، طریقه استعمال سوزنهای ترموالکتریک، شماره هفتم، صفحه ۲۷ و ۲۸، ۳۰ اردیبهشت ۱۲۵۰ هجری شمسی، ایران

معرفی و تشریح

همچنین می توان از نمونه هایی یاد کرد که به تشریح و معرفی یک وسیله، شی و... اقدام کرده و اجزای مختلف آن تشریح می کنند. مانند نمونه هایی نمونه دوران قاجار در نشریه «نظامی» که در آن به معرفی و تشریح اجزا و ویژگیهای نوعی اسلحه اقدام شده است. (تصاویر شماره ۱۸)

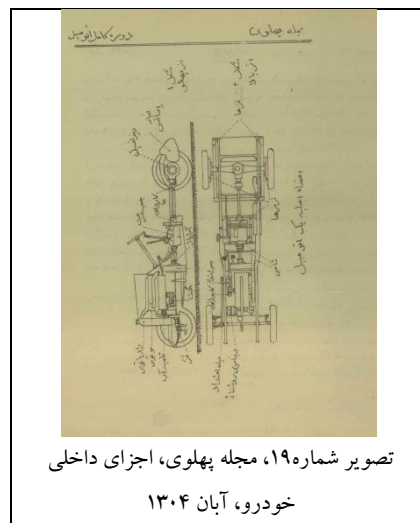

تصاویر شماره ۱۸، نظامی، معرفی نوعی تفنگ با اجزای آن، نظامی - ۲۷ و ۲۹ ذیحجه ۱۲۹۳

از دیگر نمونه ها می توان به اثری در خصوص اجزای داخلی یک خودرو، منتشر شده در آبان ۱۳۰۴ در مجله «پهلوی» اشاره کرد. (تصویر شماره ۱۹)

نمودار

در مطبوعات قدیمی ایران نمونه هایی از نمودار می توان یافت که با اهداف مختلف تجاری و اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، اطلاع رسانی، تبلیغاتی و... مورد استفاده قرار گرفته اند. که در دوره پهلوی، علاوه بر اینگونه موارد، نمونه هایی از نمودار را می توان در قالب تک نمودار یا نمودارهای ترکیبی به ویژه در روزنامه «ایران باستان» مشاهده کرد که عمدتاً نیز به زبان آلمانی هستند. (تصاویر شماره ۲۰ و ۲۱)

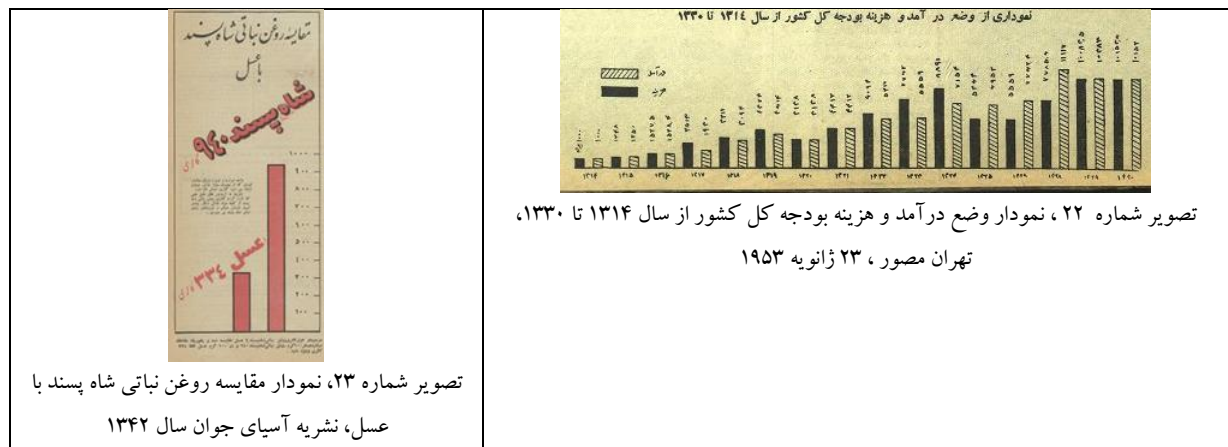
تصویر شماره ۱۹، مجله پهلوی، اجزای داخلی خودرو، آبان ۱۳۰۴

تصویر شماره ۲۱، ۲۰ آبان ۱۳۱۲، بهبود اوضاع اقتصادی آلمان، ایران باستان، شماره ۴۲، صفحه ۶

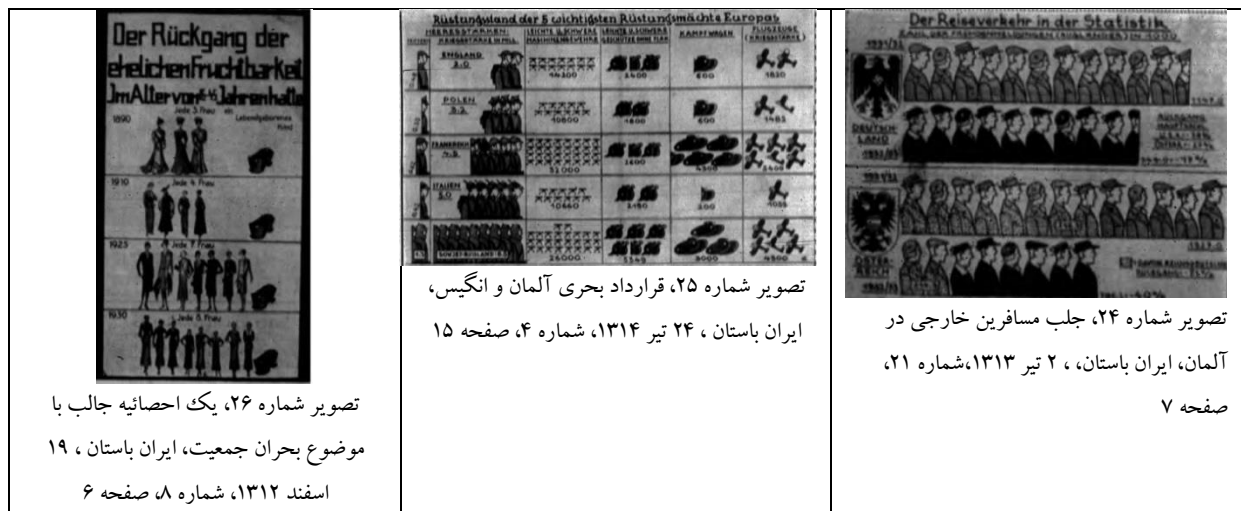
تصویر شماره ۲۰، امتعه ژاپنی ها در بازارهای بین المللی، ایران باستان، ۳۱ شهریور ۱۳۱۳، شماره ۳۲، صفحه ۱۶

از دیگر نمونه ها می توان به نمودار وضع درآمد و هزینه بودجه کل کشور از سال ۱۳۱۴ تا ۱۳۳۰ اشاره کرد که در «تهران مصور» منتشر شده است. (تصویر شماره ۲۲) از نمونه های تبلیغی می توان به مجموعه نمونه های مقایسه روغن نباتی شاه پسند با عسل، جگر و گوشت اشاره کرد که در تصویر شماره ۲۳ مقایسه آن با عسل ارائه شده است.

اینفوگرافیکهای با تأکید بر پیکتوگرام و آیکون

همچنین می توان از نمونه هایی مبتنی بر پیکتوگرام و آیکون منتشر شده در مطبوعات قدیمی ایران (تصاویر شماره ۲۴ و ۲۶) یاد کرد. سایت venngage.com در مطلبی با عنوان «What Are Pictograms?»، مرزی را بین پیکتوگرام و آیکون تعریف کرده است: « پیکتوگرام، تصویرهای گرافیکی کوچک با آیکونها متفاوت هستند چرا که آیکون یک واحد و یا چیشش تکی هستند در حالی که پیکتوگرامها معمولا به صورت گروهی و برای نمایش یک مجموعه داده به کار برده می شوند.» (venngage, n.d.)

تایم لاین یا سیرزمانی

از جمله نمونه های منتشر شده تایم لاین در مطبوعات ایران، می توان به نمونه ای در روزنامه ایران باستان در سال ۱۳۱۲ اشاره کرد. در این اثر، به مقایسه تعداد فرزندان زنان متأهل آلمانی در سالهای مختلف اشاره شده است. (تصویر شماره ۲۷) علاوه بر موارد مذکور در برخی نشریات نمونه هایی از شجره نامه، تقویم و... را نیز می توان شاهد بود که البته تعداد آنها به لحاظ آماری چندان قابل توجه نیست.

بررسی ها نشان می دهد از جمله روزنامه هایی که پس از پیروزی انقلاب اسلامی به چاپ نمونه های دریافتی اینفوگرافیک و نیوزگرافیک دریافتی اقدام می کرده، روزنامه «کیهان» بود. که این بازه زمانی مربوط به دورانی است که یونس شکرخواه از ۱۳۶۰ تا ۱۳۷۷ دبیر بین الملل آن بوده است.

روزنامه ایران نیز در دهه ۷۰ از اینفوگرافیک در قالبهای ساده و دستی خود حتی در صفحه اول بهره می گرفته ولی این روزنامه از دهه ۹۰ به این سو، به طور جدی تر از اینفوگرافیک بهره گرفته است.

در خصوص برخی تلاشها در روزنامه جام جم می توان گفت: در سالهای ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۲، تلاشهایی برای بهره گیری از اینفوگرافیک در این روزنامه به ویژه در ضمائم آن (کاشف، کلیک و نسل سوم) آغاز شد ولی نتیجه آنها، چاپ برخی نمونه های دریافتی و همچنین تولید و انتشار برخی نمودارها و جداول در کنار مطالب بود. هرچند از دهه نود به این سو به خصوص از سال ۹۶ تاکنون، جام جم نیز از اینفوگرافیک در روزنامه و ضمائم خود بهره می گیرد.

در دهه ۸۰ همچنین می توان از نشریات تخصصی مانند «جنگ افزار» یاد کرد که با توجه به نوع محتوای خود، در معرفی جنگ افزارها، ویژگیها و کاربردها و... آنها، از اینفوگرافیک بهره می گرفتند.

تاریخچه نیوزگرافیک در ایران پیش از سال ۱۳۸۳

نمونه هایی از بهره گیری نیوزگرافیک یا گرافیک خبری^۲ را از دهه ۴۰ به این سو در مطبوعات ایران می توان مشاهده کرد که از آن به منظور روایت حوادث، رویدادهای ورزشی، نظامی، سیاسی و اخبار آتی استفاده می شده است. بررسی این آثار نشان می دهد که عمده آنها از ساختار و ترسیمی ساده برخوردار بوده اند. (تصاویر شماره ۲۸ و ۲۹)

در نشریات منتشر شده پس از پیروزی انقلاب، یکی از روزنامه هایی که به چاپ نمونه های دریافتی نیوزگرافیک اقدام می کرده، روزنامه کیهان بود. عمده نمونه های مذکور در دوره ۱۷ساله حضور دکتر یونس شکرخواه به عنوان دبیر بخش بین الملل این روزنامه (۱۳۶۰ تا ۱۳۷۷) و تلاش وی بر انتشار اینگونه نمونه ها به چاپ رسیده اند. (تصاویر شماره ۳۰ و ۳۱) بهره گیری از نیوزگرافیک (تولیدی) در اشکال مدرن، عمدتاً به سال ۱۳۸۴ به بعد مربوط است.

^۲ نیوزگرافیک یا گرافیک خبری، که از پیوند گرافیک و خبر ساخته می شود و در واقع گزارشی گرافیکی از یک رویداد یا حادثه است که باید دارای یک یا چند ارزش خبری بوده و تلاش کند تا به ۶ عنصر خبری و سوالات اصلی مخاطبان در کوتاه ترین زمان ممکن در قالب بصری و گرافیکی پاسخ دهد. نیوزگرافیک از ابزارها، نرم افزارها و عناصر بصری مورد کاربرد در اینفوگرافیک بهره می گیرد و مرز این دو را مرز بین خبر و اطلاع و اهداف تولید و کاربرد آنها تعیین می کند.

تصویر شماره ۳۰، گرافیک خبری، ترور ایندیرا گاندی، روزنامه کیهان، ۱۳۶۵

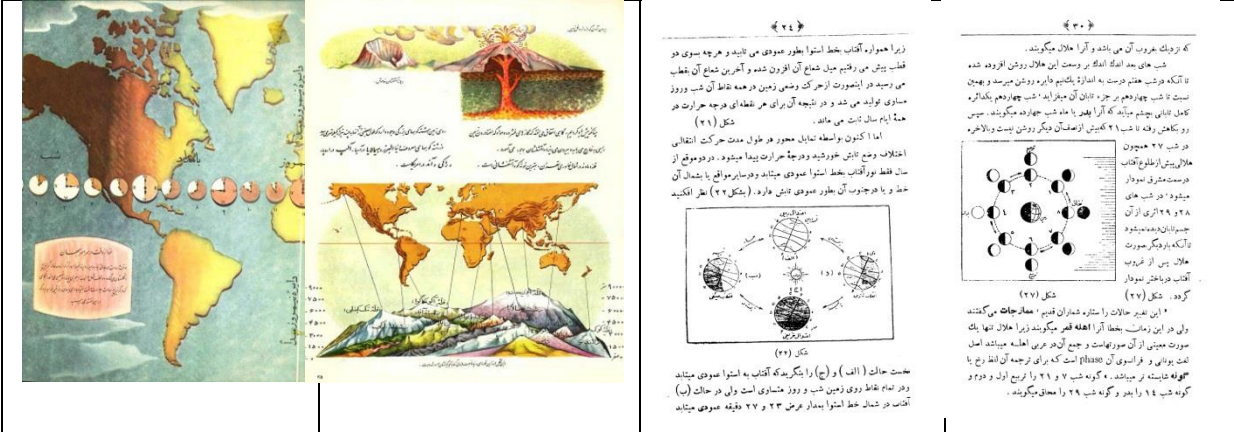
تصویر شماره ۳۱، گرافیک خبری تهاجم تروریستی کاخ سفید به خاک لیبی، کیهان

سکه ها و تمبرها

علاوه بر استفاده اینفوگرافیک در مطبوعات، ردی از آن را می توان در سکه ها، تمبرها و... ضرب یا منتشر شده در دوره پهلوی شاهد بود. بررسی سکه ها در دوران مختلف تاریخی، نشان می دهد که کمتر ردی از آن تا دوران پهلوی مشهود است. در دوران معاصر نیز این استفاده بر روی سکه ها، عمدتاً به سکه های یادبود مربوط است.

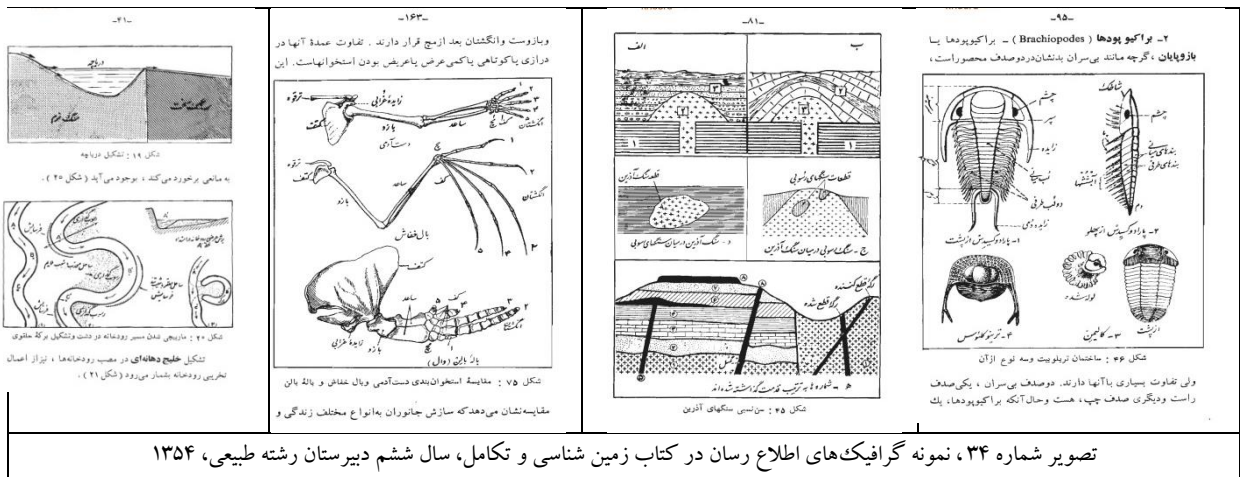
استفاده از اینفوگرافیک در کتابهای درسی

کتابهای درسی در ایران نیز در راستای ایفای رسالت خود، کوشیده اند تا از توان اینفوگرافیک بهره بگیرند. بیان ساده و قابل فهم اطلاعات پیچیده، نمایش فرآیندها و روندها، تشریح اجزا و جزئیات مباحث تخصصی و عمومی، نمایش موقعیتهای مختلف مکانی، سیر زمانی و... از جمله موارد کاربرد اینفوگرافیک در کتابهای درسی بوده است. نگاهی به کتابهای درسی سالهای مختلف در ایران، دلیلی بر این مدعاست. تصاویر شماره ۳۲ تا ۳۴، برخی از نمونه ها در بهره گیری از اینفوگرافیک در کتابهای درسی طی سالهای مختلفی همچون ۱۳۱۶، ۱۳۴۸ و ۱۳۵۴ نشان می دهند. (سلیمی، ۱۳۹۴: ۱۶)

تصویر شماره ۳۳، نمونه گرافیک های اطلاع رسان در کتاب جغرافیای پنجم، سال ۱۳۴۸

تصویر شماره ۳۲، نمونه گرافیک های اطلاع رسان در کتاب جغرافیای نو برای دوره اول دبیرستان، سال ۱۳۱۶

جمع بندی

بررسی تاریخچه اینفوگرافیک در ایران نشان می دهد که از این نوع گرافیک پیش از ظهور مطبوعات نیز بهره گرفته می شد و با ظهور مطبوعات، زمینه بهره گیری از نقشه، جدول، نمودار، فرآیند مدار، معرفی و تشریح و... افزایش یافته است. این افزایش به ویژه در قالب مدرن، از سال ۱۳۸۳ به این سو، معنا و قوت بیشتری یافته است.

نمونه های دریافتی نزدیک به قالبهای مدرن (به زبان آلمانی) در روزنامه «ایران باستان» بین سالهای ۱۳۱۱ تا ۱۳۱۴ استفاده می شده که به نمونه هایی از آنها اشاره شد.

از نقشه به عنوان یک اینفوگرافیک و یکی از ابزارهای در خدمت اینفوگرافیک، در مطبوعات دوران قاجار با هدف نشان دادن موقعیت جغرافیایی کشورها، تشریح آخرین وضعیت نبردها و جنگها بر روی نقشه (حتی بعضاً به صورت شماتیک) استفاده می شده است. در دوران پهلوی نیز از آن به منظور نشان دادن موقعیت جغرافیایی شهرها، کشورها و... و حتی تعاملات و منازعات و جنگهای بیانشان، ترسیم مسافتهای طی شده بر روی نقشه با اهداف مختلف، نقشه یا پلان برخی اماکن، نشان دادن پیشرفتها و تحولات و یا وضعیت موجود، زمین لرزه ها و... بهره گرفته می شد که به این موارد استفاده تبلیغاتی را نیز می توان اضافه کرد.

همچنین بهره گیری از جدول در دوره قاجار نشان می دهد که عمدتاً از آن در این حوزه ها استفاده می شده اعم از: تصحیح (غلط های دیکته ای)، نتایج انتخابات، اسامی اعانه دهندگان، قیمت اجناس و لوازم معیشت، لیست کتابهای منتشر شده و قیمت آنها، اسامی و کلا (ی مطبوعات و...)، جمعیت و اطلاعات جغرافیایی، تعداد روزنامه های منتشر شده در ممالک خارجی، مقابله اسامی قطعات، انطباق درجات، اوقات شرعی، خلاصه اقدامات، تعرفه آگهی، اسامی دریافت کنندگان نشان و خلعت، دخل و خرج و تراز، اعلام نتایج، تلفات، تعداد اسرا، مواجب، عده متکلمین به لغات اروپا، آمار نظامی، دفعات حوادث، عایدات صندوق، انطباق درجات، مبادلات کشورهای مختلف، نمرات امتحانات درسی و عایدات از محل تعمیر بقعه. همچنین استفاده تبلیغاتی نیز از دیگر کاربردهای آن بوده است.

بررسی استفاده جدول در مطبوعات اوایل دوران پهلوی حکایت از آن دارد که با اهداف مختلف اطلاع رسانی، تبلیغاتی، آموزشی و... از آنها بهره گرفته شده است. به عنوان مثال ارائه نرخها و قیمتها، بیلبانهای تجاری و دخل و خرجها، اعلان حراجها (تصویر شماره ۱۴)، اعلان مناقصه و... همه به یاری این ابزار در مطبوعات صورت می گرفته است.

مروری کلی بر اینفوگرافیکهای منتشر شده تا پیش از سال ۱۳۸۳ حکایت از آن دارند که به جز نمونه های دریافتی از رسانه های خارجی، نمونه های داخلی عمدتاً از ساختاری ساده و محتوای تصویری و نوشتاری محدودی برخوردار بوده اند.

علاوه بر موارد یاد شده باید گفت، از اینفوگرافیک با اهداف مختلفی استفاده می شده که از جمله آنها تبلیغی، علمی- آموزشی، آماری و مقایسه‌ای، تاریخی، سیاسی- نظامی و پیش بینی آینده (همچون وضع هوا یا وضعیت آلودگی) و... است. (سلیمی، ۱۳۸۸، ۸۳)

در بحث نیوزگرافیک نیز بهره گیری از آن از دهه ۴۰ به این سو را می توان شاهد بود که نمونه های دریافتی و نسبتاً مدرن آن از دهه ۶۰ به این سو بیشتر به مطبوعات ایران ورود یافته اند. باید یادآور شد که غیر از مطبوعات، از اینفوگرافیک در کتابهای درسی و حتی به نوعی در سکه های یادبود و تمبرها نیز استفاده می شده است.

منابع و مأخذ

شکرخواه، یونس. و سلیمی، مریم (۱۳۹۳)، گرافیک خبری و اطلاع رسان. تهران: دفتر مطالعات و برنامه ریزی رسانه ها وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
سلیمی، مریم (آذر ۱۳۹۴)، گرافیک اطلاع رسان و آموزش، ماهنامه مدیریت ارتباطات، شماره ۶۷
میرزاخانی، امین (۱۳۹۴)، مطالعه تطبیقی میزان کارآمدی طراحی گرافیک اطلاع رسان (اینفوگرافیک) ثابت و متحرک، دانشگاه سمنان، پردیس هنر، دانشکده هنر، مقطع کارشناسی ارشد

- venngage(n.d.) , What Are Pictograms?, <https://venngage.com/blog/pictogram/>